

Іванова Т. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПАСІОНАРНОСТІ У РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

У статті досліджується концептуальна модель пасіонарності в контексті реалізації стратегічних інструментів публічного управління в Україні. Автором обґрунтовано необхідність інтеграції концепції пасіонарності у національну стратегію як теоретичну основу, практичний інструмент і мистецтво державного управління. Наголошено, що ефективна стратегія розвитку держави має базуватися на виявленні глобальних тенденцій, оцінці геополітичних викликів і прогнозуванні наслідків впливу нових форм гібридних загроз. Пасіонарність розглядається як рушійна сила, що визначає здатність нації до самоорганізації, відродження та досягнення довгострокових цілей.

Зроблено висновок, що Національна стратегія України повинна мати єдиний і безперервний характер, забезпечуючи цілісність, наступність і системність державного управління. Вона має охоплювати ідеологічні, військові, наукові та цивілізаційні засади, формуючи стійку основу для цивілізаційного розвитку, національної безпеки та добробуту громадян. Відродження пасіонарності українського етносу визначається як ключовий чинник виживання держави у сучасних умовах, коли темпи етногенезу та соціальних трансформацій різко прискорюються.

Окрему увагу приділено формуванню Національної державної ідеї як ідеологічної основи стратегічного управління. Вона трактується як інтегральний концепт, що поєднує базові цінності, національні інтереси та цивілізаційну місію України. Аргументовано, що Національна ідея має виступати координуючою платформою публічного управління, консолідувати суспільство, надавати державі стратегічну мету та забезпечувати її реалізацію через систему політичних, соціальних і культурних механізмів.

Таким чином, концептуальна модель пасіонарності у стратегічному управлінні розкриває нові перспективи для формування ефективної Національної стратегії України. Вона дозволяє поєднати теоретичні основи та практичні механізми державного управління, надаючи йому довгострокового і цивілізаційного виміру, що є особливо актуальним у контексті сучасних глобальних викликів та боротьби України за збереження власної державності.

Ключові слова: пасіонарність, публічне управління, стратегічне планування, національна ідея, національна стратегія, Україна.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що пасіонарність у системі публічного управління набула своєї понятійної оформленості відносно нещодавно, константне існування цього феномена є очевидним фактом історичної реальності. Ми можемо говорити про різні модуси його прояву. Незважаючи на те, що політична пасіонарність знайшла своє висвітлення у працях класиків філософії та сучасних дослідників, багато питань залишаються непростоясненими, а більшість теоретичних розробок вирізняються фрагментарністю та незавершеністю. Сучасне суспільство у всій повноті відчуває власну детемінованість з боку пасіонарних суб'єктів, проте характер цієї детермінованості та механізми пасіонарного впливу не до

кінця досліджено. Можна констатувати зростаючу роль пасіонарів, які обрали своєю нишею сферу політичної діяльності. Серед різних аспектів пасіонарності політична пасіонарність, особливо пасіонарність в інституційних рамках, займає особливе становище. Справа не в якійсь іншій природі політичної пасіонарності, порівняно з іншими її типами; цей різновид пасіонарності набагато більш помітна, нав'язлива, набагато більш значуща. Усередині кожного етносу політична пасіонарність виконує системоутворюючу функцію, формуючи саму основу суспільних відносин.

Вибір теми статті обумовлений також уявленням про домінування біхевіоріальних установок пасіонарів над формалізмом соціальної

інституційності. Соціальний інститут неминуче містить у собі певну декларативність, апеляцію до нормативної ідеальності зазвичай віддаленої соціальної емпірії. Одночасно політична пасіонарність перевершує запропоновану демаркаційність інституційності, змінюючи апіорну ідею соціального інституту, вносячи корекції у його функціонування. Крім того, пасіонарний детермінізм охоплює і широкий позаінституційний простір. Закономірна інтеграція пасіонарів у владні структури, витіснення їх суб'єктів не наділених пасіонарністю. Обґрунтовуючи тему статті, автор вважає за необхідне звернути увагу на первинну, незмінну значимість усього кола питань, що стосуються проблем пасіонарності в системі публічного управління. Тим більше, що трансформація сучасного суспільства, зміна його структур, набуття ним нових та втрата старих якостей проблематизує і тему пасіонарності. Сьогодні очевидно, що традиційні підходи багато в чому втратили адекватність і позбавлені можливості релевантної репрезентації феномена пасіонарності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософські інтуїції щодо політичної пасіонарності мають давню традицію. Первинні спроби осмислення цієї проблеми виявляють себе ще у філософії Стародавнього Сходу (конфуціанське вчення про «шляхетного чоловіка»). В античності з розробкою аналогічних ідей виступили Платон та Аристотель. Потужний поштовх тема пасіонарності отримала новоевропейської соціально-філософської думки. Серед авторів найбільш серйозних концептуалізацій можна відзначити Т. Гоббса, Дж. Віко, Н. Макіавеллі, Ш. Монтеск'є, представників німецької класичної філософії, а також О. Шпенглера, А. Тойнбі, Х. Ортегу – та – Гассета, М. Вебера. Окремі аспекти проблем політичної пасіонарності торкалися досліджень Л. Козера, Т. Парсонса, Д. Белла, Р. Пайпса та інших відомих мислителів. Істотним недоліком слід вважати усталену традицію, яка полягає у прагненні редукувати політичну пасіонарність виключно до політичного пасіонарства. Найбільш цікавими йому є праці Р. Стогділла, Дж. Пейджа, Мак-Грегора, Б. Келлермана, М. Ріджея, Р. Такера, С. Хантінгтона. Слід зазначити і на сформовану традицію негативної оцінки політичної пасіонарності, що має так само глибоке коріння як апологетика останньої, так і позитивістський підхід до неї. Засновником цієї традиції ми схильні вважати Лао-Цзи. Дослідження проблеми пасіонарності у системі публічного управління не дозво-

ляє виводити за межі тих авторів, які зосереджені на вивченні елітаристської проблематики, оскільки політична пасіонарність багато в чому тотожна політичній елітарності. Проблеми політичних еліт у своїх роботах торкалися Г. Моска, Парето, Р. Міхельс, Г. Лассуел, А. Еціоні, Т. Дай, Л. Фройнд, Р. Арон, Е. Гідд.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення підходів до впровадження концептуальної моделі пасіонарності в системі публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Звідси – необхідність урахування концепції пасіонарності у реалізації національної стратегії України як теорії, практики та мистецтва публічного управління управління. В основу стратегічного розрахунку часу необхідно покласти: виявлення основних тенденцій планетарного розвитку та їх конкретний вплив на історичне майбутнє України; оцінку стратегічних задумів та дій основних геополітичних гравців-опонентів України, з урахуванням передбачення наслідків впливу на нашу державу нових операційних засобів війни. Все це має дозволити нам сформулювати, зрештою, національну стратегію України як теорію публічного управління, ухвалити базові стратегічні рішення у всіх сферах буття України, сформулювати висновки та рекомендації для практики та організації стратегічного управління. Найважливішим і принципово новим аспектом дослідження, є відхід традиційних трактувань понять «стратегія» і «пасіонарність», і переклад цих понять з рівня власне збройної боротьби, більш високий рівень узагальнення, з формуванням відповідних теоретичних основ.

Теорію національної стратегії пропонується формувати, спираючись на загальновідому тезу про те, що в основі всієї (і будь-якої) цілеспрямованої людської діяльності (діяльності особистості, суспільства та держави) лежать їхні потреби та інтереси. Ці потреби та інтереси у загальному вигляді можуть бути сформульовані наступним чином: Головна потреба людини (людства) – Життя (базовий біологічний контекст), а його Головний інтерес – Гідне життя (базовий соціальний контекст). З цього випливає такий основний висновок: усе соціальне життя людини має бути спрямоване на реалізацію цих головних потреб та інтересів людини (особистості, суспільства та держави), які виступають основною метою буття, а, отже, і основою соціального цілепокладання. Стосовно держави як головної забезпечує соціальної системи, ця теза має вигляд категоричного імперативу її функціонування. Цей категоричний

імператив у вигляді суми загальнонаціональних цілей формулюється в Національній державній ідеї України, які, у свою чергу, досягаються здійсненням її Національної стратегії [1, 2, 3]. Пасіонарність у реалізації національної стратегії одночасно виступає як теорія, практика та мистецтво публічного управління (по досягненню національних цілей) і як система приватних стратегій (у тому числі і як сума технологій), тобто стратегій, які мають найважливіші стратегічні цілі в рамках загального стратегічного задуму. Вона спирається на власну теоретичну та категоріальну базу та має власну методологію практичного застосування.

Національна Стратегія – це цілеспрямована діяльність держави з управління буттям нації, відповідно до усвідомленого та обраного нацією Шляхом, що забезпечує безумовне збереження та розвиток України як держави, вона повинна задумуватися, плануватися та реалізовуватися масштабами десятиліть, століть, епох і континент. Вона визначає і реалізує сукупність стратегічних (базових) цілей, напрямів існування та дій держави, що забезпечують його цивілізаційне виживання та розвиток, а також безпеку, розвиток та благополуччя населення країни. Національна стратегія визначається філософією буття нації (її національною державною ідеєю), оперує великими політичними, економічними та соціальними блоками, проводиться у внутрішній та зовнішній сферах існування держави та проявляється (у тому числі) в області та через систему стратегічних відносин держав. Національна Стратегія повинна переслідувати такі цілі, які випливали б з Національної державної ідеї України, і, самі по собі служили б мотивацією до конструктивної діяльності держави, народів та націй щодо їх досягнення.

Головною в Стратегії є її Мета та «висота стратегічних мотивів», які, за визначенням, мають бути моральними та уособлювати здоровий глузд нації. Стратегічна мета держави є намічений результат дій держави стратегічного масштабу, досягнення якого призводить до корінних позитивних змін якості (і міжнародного статусу) самої держави і створює передумови успішного (безпечного) національного розвитку, вона досягається проведенням системи внутрішніх та зовнішніх стратегічних дій [4, 5, 6]. Усе сказане вище, дозволяє сформулювати деякі онтологічні і методологічні тези у сфері формування базових основ національної стратегії України.

Дослідження дозволило виявити загальнонаукову методологічну структуру національної стратегії України, основними компонентами якої є:

А. Ідеологічні внутрішні засади Національної стратегії, основу яких лежить Національна державна Ідея України.

Б. Військові основи Національної стратегії України, які складає Загальна теорія військової оборони.

В. Загальнонаукові основи Національної стратегії України, що містяться у Загальній теорії Національної стратегії.

Г. Зовнішні загальноцивілізаційні основи Національної стратегії України, в суті яких лежать цивілізаційні, геополітичні та етногенетичні підходи до аналізу стратегічних взаємодій.

Дослідження також дозволило сформулювати головний методологічний висновок зі стратегічної оцінки обстановки, викладений у вигляді Стратегічної аксіоми:

- Національна стратегія України має бутити єдиною, тому що національна стратегія повоєнного відновлення є основою національної стратегії держави, яку вона здійснює у воєнний час. Стратегія повинна автоматично включати всі необхідні розрахунки, структури і механізми різних станів держави;

- Національна стратегія України повинна бути безперервною, завжди забезпечувати та створювати умови для безперервного розвитку та досягнення базових цілей нації в її мінливому бутті;

- Головна справа поточної політики – професійно, точно і своєчасно вибудовувати та організовувати діяльність усіх інститутів держави та суспільства таким чином, щоб результати їхньої діяльності успішно вирішували завдання буття України, відповідно до цілей та напрямків, зазначених її національною стратегією.

Національна стратегія України як теорія, практика та мистецтво публічного управління, має власний предмет дослідження та власний поняттєвий апарат, а отже, може становити основу самостійної теорії та політичної практики держави, а також бути самостійним предметом викладання у системі вищої державної освіти.

Відродження пасіонарності українського етносу є одним із головних завдань держави. Проведене дослідження виявило нові закономірності (тенденції) у самому процесі етногенезу, які полягають у наступних тезах:

- нові фактори та тенденції розвитку різко прискорили ритми та темпи історичного розвитку світу, і, одночасно, темпи «дозрівання» етносів;

- те, що раніше визрівало століттями, сьогодні дозріває вже поколіннями, а весь цикл етногенезу «від світанку до заходу сонця» етносів – скорочується;

• при цьому можливості втрати пасіонарності або її відродження багато в чому обумовлюються зовнішніми факторами буття етносів та їх історичною генетикою, і прямо залежать від тиску на них довкілля та, особливо, від сили організованого тиску на них їх геополітичними та цивілізаційними;

• напруженість життя – старить етнос передчасно (як і людину). Це означає, що з крайньому напрузі свого буття, суперетнос може прожити весь цикл свого етногенезу як би екстерном, тобто умістити його лише кілька поколінь;

• пасіонарність титульних націй може бути відроджена новою національною ідеологією, прямою військовою небезпекою, новим для етносу станом «свободи» або може бути імплантована ззовні.

Ці нові закономірності зміщують логіку природного буття етносів, що радикально позначається на стані пасіонарності їх націй. Це усунення неминуче призводить до радикальної зміни стереотипів поведінки етносів, яке, зрештою, позначається їх політичної (геополітичної) і військової активності, привносячи до національного буття елемент невизначеності, випадковості та боротьби «надзавдань».

Виходячи з зазначеного сформульовано ряд методологічних положень щодо формування основ Національної стратегії України як стратегії її розвитку. Ця методологія повинна містити: оцінку внутрішнього стану України; визначення внутрішніх ідеологічних засад національної стратегії України, які містяться у її Національній державній ідеї.

Ми вважаємо важливим, передувати виклад своїх уявлень про структуру та методологію розробки національної державної ідеї України, трактування понять «нація» та «національна державна ідея України», оскільки сьогодні загальноприйнятим поняттям є «національна ідея». За всієї справедливості енциклопедичних трактувань, «нація», насамперед, є історичною спільнотою – сукупністю людей, національностей та народів, що ідентифікують себе з даною конкретно державою, з її історичною долею, її культурою та базовими цінностями та формують цю державу.

Спільноти людей, які не володіють власною державністю, навіть якщо вони і вважають себе «націями», то об'єктивно є лише «національностями» (або «народностями»), оскільки вони не утворюють самостійну та міжнародно-визнану державу-націю. Ми вважаємо, що основи Національної ідеї України склалися століттями. Крім

того, держава сама є інструментом, що забезпечує виживання нації, що означає те, що основна Ідея України має бути і національною, і державною. Тому ідеологічною основою Національної стратегії України має (може) стати інструментальна частина її Національної державної Ідеї.

У цьому плані, видається важливим, визначитися з істотою методологічних підходів до формування Національної державної ідеї України, як ідеологічної основи її національної стратегії, ґрунтуючись на класичній «платонівській» та з сучасного загальнонаукового трактування поняття «ідея». Проведене дослідження дозволяє зробити висновки про те, що національна ідея має бути: цільною, тобто містити в собі базові цінності як цілі нашого особистого та національного (державного) буття; цікавою, тобто відбиває корінні інтереси особистості, народу (і держави) і зрозумілою їм; зрозумілою для світу; не конфронтаційною та об'єднуючою; бути квінтесенцією здорового глузду; спрямованої вперед і «назовні», через вдосконалення всередині; давати перспективу розвитку; мати зрозумілу стратегію та механізми її програмного втілення; забезпечувати можливість отримання перших позитивних результатів, як точок зростання, у найближчому майбутньому; мати власну внутрішню структуру, зокрема і рівні (сенси) ідеї, об'єднані єдиними цінностями, базовими підходами та загальним задумом втілення; базовою основою згоди у суспільстві та єдиною координаційною платформою практичної діяльності всіх органів публічного управління.

Ми вважаємо, що всі державні та національні сюжети нашого буття повинні прописуватися виходячи з національної державної ідеї України, відповідати та зв'язатися з нею як з головним та єдиним критерієм діяльності держави та суспільства. Саме тому, тобто, ґрунтуючись на цій головній посилці, ми вважаємо, що Національна державна ідея України, має полягати у прямій постановці основних питань буття людини та людства та їх вирішенні.

Висновки. Дослідження дозволило сформулювати загальні основи теорії Національної державної ідеї України в аспекті її інструментальної частини та її структуру, які містяться в структурі викладу наступного логічного ряду. Сенс і найвища мета національної національної ідеї гідності українського народу; збереження та розвиток України як держави в системі цивілізаційного розвитку.

Список літератури:

1. Usachenko, Олександр. Modern Aspects of State Strategic Planning and State Policy in Ukraine. *Theory and Practice of Public Administration*. 2019. Том 2, № 65. С. 62–72.
2. Kryvoruchko, Ірина. Public Administration in the Conditions of War: Challenges and Prospects. *Theory and Practice of Public Administration*. 2023. № 2(77). С. 38–53.
3. Shkilniak Михайло, Melnyk Алла, Mykytiuk Петро, Zheliuk Тетяна, Vasina Алла, Pushkar Зоряна. Management and Public Administration in the Conditions of the Post-War Reconstruction of Ukraine: Current Problems and the Concept of Their Solution. *Herald of Economics*. 2023. № 4 (2022). С. 175–186.
4. Kulyk Віталій. Стратегічне планування як інструмент модернізації публічного управління в Україні. *Вісник НАДУ при Президентіві України*. 2020. № 1. С. 55–64.
5. Rudik Оксана. Національна ідея як основа формування стратегій державного управління. *Державне управління: теорія та практика*. 2021. № 2. С. 112–123.
6. Petrenko Ігор. Концептуальні засади національної безпеки України в умовах гібридних загроз. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України*. 2022. № 4. С. 89–101.

Ivanova T. V. CONCEPTUAL MODEL OF PASSIONARITY IN THE IMPLEMENTATION OF STRATEGIC INSTRUMENTS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN UKRAINE

The article explores the conceptual model of passionarity in the context of implementing strategic instruments of public administration in Ukraine. The author substantiates the necessity of integrating the concept of passionarity into the national strategy as a theoretical foundation, practical instrument, and art of state governance. It is emphasized that an effective strategy for state development should be based on identifying global trends, assessing geopolitical challenges, and forecasting the consequences of new forms of hybrid threats. Passionarity is considered a driving force that determines the nation's ability for self-organization, revival, and achievement of long-term goals.

It is concluded that the National Strategy of Ukraine must have a unified and continuous character, ensuring integrity, succession, and systemic coherence of governance. It should encompass ideological, military, scientific, and civilizational foundations, creating a stable basis for civilizational development, national security, and the well-being of citizens. The revival of passionarity of the Ukrainian ethnos is defined as a key factor for the survival of the state under conditions of accelerated ethnogenesis and rapid social transformations.

Special attention is given to the formation of the National State Idea as the ideological foundation of strategic governance. It is interpreted as an integral concept combining fundamental values, national interests, and Ukraine's civilizational mission. The article argues that the National Idea should serve as a coordinating platform for public administration, consolidate society, provide the state with a strategic goal, and ensure its implementation through political, social, and cultural mechanisms.

Thus, the conceptual model of passionarity in strategic governance reveals new prospects for developing an effective National Strategy of Ukraine. It enables combining theoretical foundations with practical mechanisms of state administration, giving it a long-term and civilizational dimension, which is particularly relevant in the context of modern global challenges and Ukraine's struggle for preserving its statehood.

Key words: *passionarity, public administration, strategic planning, national idea, national strategy, Ukraine.*

Дата надходження статті: 30.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025